เรื่องจากปก >> กรองทรรศน์ อัศพัตร์

รู้จัก "พอ" ก่อพลัง พลิกสังคม

8 กรกฎาคม 2548

บนเวทีการประกาศ 9 เจตนารมณ์ เพื่อสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข อันเป็นบทสรุปที่กลั่นตัวจากกระบวนการสมัชชาสุขภาพแห่งชาติของปีนั้น เรื่องของ **"การใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทุกระดับ"** ได้ถูกรวมไว้เป็นลำดับที่สองของคำประกาศเจตนารมณ์

จากฉันทามติดังกล่าว ผนวกกับปี 2549 ถือเป็นวาระมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครองสิริราชสมบัติเป็นปีที่ 60 จึงทำให้ประเด็นเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงควรค่าแก่การนำมาใคร่ครวญพิจารณาในฐานะครรลองที่จะนำสังคมไทยไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข อันเป็นเป้าหมายที่ทุกคนปรารถนาร่วมกัน

นั่นจึงเป็นที่มาของประเด็นหลักในการจัดสมัชชาสุขภาพ ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2549 ว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง สู่ความอยู่เย็นเป็นสุข

พลังแห่งความพอเพียง

"พอ" ถ้อยคำสั้น ง่าย ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมว่า *ควรแก่ความต้องการ-เหมาะ-ควร-ถูก-ชอบ...* ได้กลายมาเป็นธงนำแห่งยุทธศาสตร์ใหม่ในการพัฒนาสังคมบนหลักแห่งความยั่งยืนและสมดุลมานานหลายสิบปีมาแล้ว แต่สำหรับในประเทศไทย คำๆ นี้มีอิทธิพลส่งแรงสะเทือนไปสู่ทุกมิติในสังคม อย่างเด่นชัดจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง เมื่อคราวมีกระแสพระราชดำรัสในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ.2542

เกือบหนึ่งทศวรรษ นับตั้งแต่สังคมไทยให้ความสำคัญแก่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง ทำให้เรื่องนี้กลายเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมทุกระดับและหลากหลายมิติ โดยต่างมีเป้าหมายคล้ายคลึงกัน นั่นคือการแก้ปัญหาความทุกข์ยาก และสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้น ดังเห็นได้จากแผนภาพการประมวลความเคลื่อนไหวเรื่องการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแปรสู่การปฏิบัติในสังคมไทยที่นำมาแสดงไว้นี้

มองมองรอยทางแห่งความคิด

ในกระบวนการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2548 ว่าด้วยความอยู่เย็นเป็นสุข ได้มีการสังเคราะห์ความรู้และความคิดเห็นจากภาคีทุกภาคส่วนในเรื่ององค์ประกอบการสร้างสังคมที่มีความอยู่เย็นเป็นสุข พบว่าประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ **ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง และเศรษฐกิจพอเพียง**

เฉพาะในเรื่องของเศรษฐกิจนั้น ทุกฝ่ายเห็นพ้องว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความใกล้ชิดกับปัจเจกบุคคลมาก เศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน จะนำไปสู่ปัจจัยสี่และหลักประกันในชีวิต ในขณะที่ครอบครัวและชุมชน จะช่วยหนุนให้บุคคลมีความสุขในจิตใจ จากการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและกับสิ่งแวดล้อม ทั้งหมดนี้ จะนำไปสู่สุขภาวะที่ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ทั้งนี้ ระบบการเมือง การปกครอง นโยบายรัฐ ที่ขับเคลื่อนพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ มีผลต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของครอบครัว ชุมชน ผ่านปัจจัยดำรงชีวิต อาชีพ การทำงาน สวัสดิการของรัฐที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน แต่อย่างไรก็ดี การทำให้ความเป็นอยู่ที่ดีกระจายไปอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และเน้นองค์ประกอบทางสังคม มีความสำคัญมากกว่าการเพิ่มภาวะเศรษฐกิจโดยรวมแต่เพียงอย่างเดียว

ในสภาพเช่นนี้ *ระบบเศรษฐกิจพอเพียง* ที่กระจายอย่างทั่วถึงจะช่วยสร้างหลักประกันในระยะสั้นและระยะยาว อีกทั้งการมี *ธรรมาภิบาลที่ดี* และ *ความสมานฉันท์ในการบริหารประเทศ* ก็มีอิทธิพลต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมเช่นกัน

จากการประมวลประสบการณ์และมุมมองจากภาคีฝ่ายต่างๆ ในการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติในปีที่ผ่านมา พบว่า การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง อาจจะเกิดขึ้นจากปัญหา วิกฤตของปัจเจกบุคคล และชุมชนหรืออาจจะเกิดความเข้าใจจากการปฏิบัติธรรม หรือจากการเผยแพร่แนวคิดโดยผู้นำทางจิตวิญญาณ รวมทั้งจากการเรียนรู้จากตัวอย่างจริง เมื่อปัจเจกบุคคลและชุมชนตัดสินใจเข้าสู่วิถีทางแห่งเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว จะเข้าสู่วงจรแห่งการเรียนรู้และการปฏิบัติ ดังนี้

- **การเรียนรู้สู่เศรษฐกิจพอเพียง** เริ่มจากการเรียนรู้จากตัวอย่างปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายเรียนรู้ระหว่างชุมชน ร่วมกับการเรียนรู้จากเครื่องมือในระดับชุมชน ได้แก่ บัญชีรายรับรายจ่ายชุมชน และข้อมูลในชุมชน ที่มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกัน นำไปสู่ความเข้าใจปัญหา และค้นพบทางออก จนเกิดความรู้ความเข้าใจจากภายใน

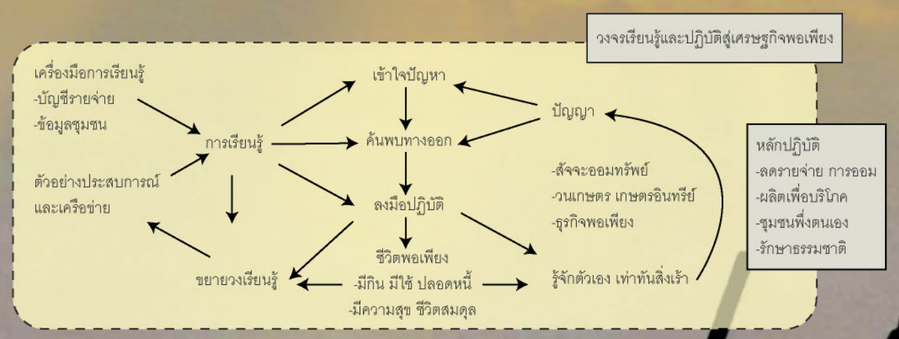

- **การปฏิบัติสู่เศรษฐกิจพอเพียง** การค้นพบทางออกทำให้เกิดการปฏิบัติ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การลดรายจ่าย การออม การผลิตเพื่อบริโภค การพึ่งพาตนเองในชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ตัวอย่างการปฏิบัติ ได้แก่ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ และการทำธุรกิจแบบพอเพียง การปฏิบัตินำไปสู่ชีวิตพอเพียง คือ มีกิน มีใช้ ปลอดหนี้ มีความสุข และมีชีวิตที่สมดุลกับธรรมชาติ และนำไปสู่ความเข้าใจชีวิต รู้จักตนเอง เท่าทันสิ่งเร้าภายนอก เกิดปัญญาในการดำรงชีวิต และนำไปสู่การขยายวงการเรียนรู้

รวมพลังประชาสู่วาระแห่งปี

ในวาระที่คณะกรรมการจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2549 ซึ่ง นพ.บรรลุ ศิริพานิช เป็นประธาน เห็นชอบให้เรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นประเด็นหลักของการประชุมสมัชชาสุขภาพปีนี้ ภาพรวมและความก้าวหน้าของการขับเคลื่อนงานพัฒนาบนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะได้ถูกเชื่อมร้อยให้ปรากฏต่อสังคมไทย เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์อย่างน้อย 4 ประการ นั่นคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การขยายผลสู่วงกว้าง การสร้างความเชื่อมั่นต่อผลในทางปฏิบัติ และการผลักดันให้เกิดนโยบายสาธารณะที่อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดดังกล่าว

นอกจากนี้ กรณีสาธิตกิจกรรมการสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง 99 กรณี จะเป็นเนื้อหาสาระที่เผยให้เห็นกิ่งก้านสาขาบางส่วนที่แตกสะพรั่งจากแนวคิดนี้ โดยกินอาณาบริเวณกว้างไกลกว่าเรื่องของการทำเกษตรกรรม ไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจ หรือแม้แต่วิถีการใช้ชีวิตของ "มนุษย์เงินเดือน" ทุกสาขาอาชีพ

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2549 ซึ่งคาดว่าจะจัดขึ้นในราวเดือนตุลาคมที่จะถึงนี้ จะเป็นวาระสำคัญอีกครั้ง ที่ผู้แทนจากทุกส่วนได้ร่วมกันกำหนดอนาคตให้สังคมไทยก้าวสู่ทิศทางแห่งสุขภาวะ...

ด้วยพลังความสมดุลที่เกิดจากการรู้จัก "พอ"

เศรษฐกิจพอเพียงนั้นดี แต่อย่าติดกับที่ระดับ "เทคนิค"

ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์

"เมื่อพูดถึงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เราไปติดอยู่กับเทคนิคมานานเลย ทำให้มีปัญหา เช่น กรณีของผู้ใหญ่วิบูลย์ ซึ่งท่านก็ทำมานานและเป็นตัวอย่างที่ดี ผู้ใหญ่วิบูลย์เป็นคำตอบให้เกษตรกรรายย่อยที่ยังพอมีที่ดินของตัวเอง แต่ไม่ใช่เกษตรกรทั้งหมด ประเด็นที่ต้องการจะชี้คือว่า ความพอเพียงมันประยุกต์ (apply) กับแต่ละกลุ่มไม่เหมือนกัน คำตอบของผู้ใหญ่วิบูลย์ก็ใช้ได้แบบสำหรับเกษตรกรรายย่อยแบบผู้ใหญ่วิบูลย์ ไม่ใช่กับเกษตรกรแบบไม่มีที่ดินเลย เป็นต้น

เหตุการณ์ที่เกิดเมื่อปี 2540 ชี้ให้เราเห็นว่าเงินที่เก็บไว้มันหายไปพรวดไปครึ่งหนึ่งทันที เพราะว่ามันไปวางอยู่บนจุดที่มันไม่มีความมั่นคงที่สุด นั่นคือ อัตราแลกเปลี่ยนเงินของต่างประเทศ ซึ่งทุกคนก็ยอมรับว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่มีความมั่นคงที่สุด ในขณะที่ยังไงๆ ผู้ใหญ่วิบูลย์ไม่มีวันอดไม่มีวันตกงาน แต่คำตอบสำหรับกลุ่มคนทำนาไม่ใช่สำหรับทุกคน ถ้าเราจะอยู่ในความพอเพียงนี่ สำหรับคนส่วนใหญ่คืออะไร

เพราะฉะนั้นเวลาเราพูดถึงเศรษฐกิจพอเพียงแล้วเราไปติดอยู่กับเทคนิคแต่เพียงอย่างเดียว มันก็จะเป็นคำตอบของเกษตรกรที่มีที่ดินเท่านั้นเอง เช่น การจัดการฤดูใหม่ หรือมีแค่ 25 ตารางวา จะแบ่งเป็น 3 - 4 ส่วน ได้อย่างไร จะขุดบ่อน้ำได้ไง...ทำไม่ได้"

บางมุมมอง ว่าด้วย "ความพอเพียง" กับ "ความสุข"

ดร.ปาริชาติ วลัยเสถียร
โครงการเสริมสร้างความรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)

ในเบื้องต้นต้องทำความเข้าใจร่วมกันก่อนว่าความอยู่เย็นเป็นสุขหมายถึงอะไร ซึ่งน่าจะหมายถึง สภาวะปกติของกายและจิต ที่สัมพันธ์กับระบบของสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติได้อย่างเชื่อมโยงกันโดยไม่แยกส่วน

ดังนั้น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเชื่อมโยงกับความอยู่เย็นเป็นสุข เพราะความพอเพียงในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความพอเพียงในเรื่องของปัจจัยการผลิต ผลผลิต การจำหน่าย จ่ายแจกและรายได้ที่เป็นตัวเงินเท่านั้นหากแต่เป็นความพอเพียงที่อยู่บนฐานความสัมพันธ์ของผู้คนกลุ่มต่างๆ และความสัมพันธ์กับธรรมชาติ อย่างไม่เอารัด เอาเปรียบและทำลายร้างกัน เป็นความ "พอ" ที่ต้องตกผลึกจากมิติด้านในของบุคคลด้วย

เราจะเห็นตัวอย่างในภาคเกษตรที่บางครอบครัวมีการเปลี่ยนวิถีการผลิตจากเกษตรเคมี หรือการปลูกพืชเชิงเดี่ยว มาทำการเกษตรในแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งไม่ได้เปลี่ยนเฉพาะวิถีการผลิตเท่านั้น แต่เปลี่ยนวิถีชีวิตเลยทีเดียว ตั้งแต่วิธีคิด วิธีมองเป้าหมายของตนเองและสังคม ระบบคุณค่าและการประพฤติปฏิบัติต่างๆ ซึ่งแม้กระทั่งเพื่อนบ้านก็ไม่เข้าใจ เขามองว่าการสีข้าวเองเป็นความทุกข์ยากมาก ขณะที่คนทำเกษตรพอเพียงกลับคิดว่าเขาได้ออกกำลังกาย ได้อยู่ช่วยกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ภรรยาก็มาช่วยผัดข้าว ลูกก็มาช่วย นั่นเขาให้ค่าของความสุข มันเกิดคำถามเหมือนกันว่าใครทุกข์กันแน่ระหว่างคนที่ไปทำงานกลางแดดหักข้าวโพดเพื่อจะได้กระสอบละไม่กี่บาท ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งมีพ่อ แม่ ลูก อยู่กันพร้อมหน้าแล้วก็ช่วยกันทำงาน ที่สำคัญคือเขากำหนดตัวเองได้ นั่นคืออิสรภาพและนั่นคือความอยู่เย็นเป็นสุข ว่าไปแล้วแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวข้องกับทุกวงการ ไม่เฉพาะแต่ภาคเกษตร หรือชนบท เท่านั้น